

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені М. П. ДРАГОМАНОВА**

ФУРДУЙ Світлана Борисівна

УДК 378.013.42 (043.3)

**ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ОБДАРОВАНИХ
СТУДЕНТІВ
У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ**

13.00.05 – соціальна педагогіка

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2009

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі педагогіки та психології Запорізького національного університету, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Міщик Людмила Іванівна,
Глухівський державний педагогічний університет,
завідувач кафедри соціальної педагогіки.

Офіційні опоненти – доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Лавриченко Наталія Миколаївна,
Інститут педагогіки АПН України,
заступник директора з наукової роботи;

доктор педагогічних наук, доцент
Вайнола Рената Хейкїївна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова,
Інститут соціальної роботи та управління,
доцент кафедри соціальної педагогіки.

Захист дисертації відбудеться: “_21_” ____ січня_2010 р. о _14.00_ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К.26.053.09 у Національному педагогічному університеті імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, 01601, м. Київ-30, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розіслано “_4_” _грудня_2009 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. М. Вольнова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ДОСЛІДЖЕННЯ

Актуальність теми. Становлення української державності, інтеграція в європейське та світове співтовариство, розбудова громадянського суспільства, перехід до ринкової економіки передбачають орієнтацію на формування особистості, котра здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє застосовувати здобуті знання, критично мислити, опрацьовувати інформацію, прагне удосконалювати власне життя і життя своєї держави. При цьому високий рівень інтелектуального і творчого потенціалу кожної людини стає тим фактором, який суттєво впливає на загальний та економічний розвиток країни. Особливо гостро це відчувається на сучасному етапі розвитку України, оскільки сьогодні поки що не вдається ефективно розв'язати актуальні проблеми виховання молоді. Серед причин такої ситуації називається недостатня інтелектуальна готовність суб'єктів (педагогів) до прийняття складних і водночас творчих рішень; актуальною проблемою також залишається дефіцит обдарованих, творчих і соціально активних працівників – фахівців високого рівня в різних галузях.

Усе це, безумовно, значною мірою стимулює зацікавленість питаннями обдарованості на рівні науки і практики, що сприяє пошуку шляхів ефективного навчання, виховання і розвитку обдарованих дітей та молоді, стимулювання творчої праці фахівців, захисту таланту. Разом з тим здійснення соціально-політичних та соціально-економічних реформ в умовах сучасної суверенної України потребує не лише обґрунтування теоретичних основ підготовки спеціалістів з високорозвиненими професійними здібностями, котрі здатні творчо мислити та екстраполювати новітні ідеї на сьогоднішнє і майбутнє, а й зумовлює необхідність пошуку практичних шляхів організації успішної соціалізації обдарованої молоді, в тому числі й студентської, створення відповідних умов для її самоактуалізації, формування соціальної зрілості та компетентності.

Дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних вчених (О. Кульчицька, Н. Лейтес, А. Матюшкін, Б. Теплов, О. Чаплигін, С. Шелдом та ін.) свідчать, що проблема обдарованості є пріоритетною у психології особистості, оскільки розвиток творчих здібностей людини виступає умовою перетворення, оновлення і гармонійного розвитку суспільства. Питання діагностики здібностей втілено у працях таких науковців, як: Н. Грищенко, Л. Колберг, В. Моляко, С. Текс та ін. Структуру обдарованості та особистісні особливості обдарованих індивідів розглядали О. Бобир, Дж. Гілфорд, Ю. Гільбух, О. Зазимко, О. Музика, Дж. Рензуллі, В. Тесленко, В. Чудновський, С. Шандрук та ін.

Психолого-педагогічні підходи до соціалізації молоді відображені у працях В. Гурова, У. Ешбі, І. Кона, Н. Лавриченко, М. Лукашевича, К. Маклафліна, В. Москаленко, А. Мудрика, Д. Пащенко, С. Савченка, М. Солов'я, С. Харченка та ін. Слід зазначити, що інтерес до соціалізації молоді, в тому числі студентської, у вітчизняній науці носить стійкий характер. Цій проблемі присвячено ряд дисертаційних досліджень (Ж. Баб'як, Р. Вайнола, А. Волович, В. Долженко, Ю. Загородній, А. Калініченко, О. Карпенко, О. Кузьменко, Г. Овчаренко, О. Севаст'янова, С. Шашенко та ін.).

Вітчизняними науковцями – О. Антоною, О. Власовою, М. Гнатком, Н. Завгородньою, І. Періг, Л. Прокопів та ін. – висвітлюються шляхи соціалізації обдарованих дітей і молоді. Соціально-педагогічні аспекти порушеної наукової проблеми розкрито у працях І. Зверевої, А. Капської, Л. Міщик, П. Плотнікова та ін.

Втім багатоаспектне питання соціалізації молодої людини ще недостатньо розкрито, тому в сучасній соціально-педагогічній теорії та практиці вищої школи постала проблема соціально-педагогічної підтримки обдарованого студента. Завдання щодо розвитку обдарованих особистостей задекларовані в ряді законодавчих актів, у яких наголошується на тому, що успішна соціалізація обдарованої молоді можлива за умов переорієнтації змісту та форм організації навчально-виховної роботи на творчий підхід. Вказане положення актуалізує проблему дослідження закономірностей і механізмів соціалізації обдарованих студентів та вивчення особливостей педагогічної взаємодії у вищій школі. При цьому особливу увагу необхідно звернути на соціалізацію обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів. Залучення їх до професійної соціально-педагогічної діяльності передбачає реалізацію ними важливого завдання соціальної педагогіки – соціалізації підростаючої особистості. Водночас організація ефективного соціалізуючого процесу фахівцями можлива лише тоді, коли самі обдаровані студенти – майбутні соціальні педагоги – успішно вирішували завдання соціалізації, що були актуальні на етапі їх соціального становлення в умовах вищої школи, розкрили свій творчий потенціал, розвинули здібності та реалізували інтереси.

Таким чином, незважаючи на відповідні дослідження у вітчизняній та зарубіжній педагогічній науці, сьогодні існує потреба у таких наукових працях, які б розкривали особливості механізмів соціально-педагогічної взаємодії з метою оптимізації процесу соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів. Недостатнє вивчення цієї проблеми у педагогічній теорії та практиці вищої школи зумовило вибір теми дисертаційного дослідження: *“Педагогічні умови соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі”*.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Запорізького національного університету та є складовою колективної теми кафедри педагогіки та психології “Сучасні педагогічні технології гармонізації особистості з навколишнім середовищем”.

Тема дисертаційної роботи затверджена Вченою радою Запорізького національного університету (протокол № 4 від 19.12.2006 р.) та узгоджена у Міжвідомчій Раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 24.04.2007 р.).

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та виявленні педагогічних умов соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі, що ефективно впливають на процес соціалізації особистості.

Відповідно до мети визначено основні **завдання дослідження**:

1. Здійснити аналіз сучасного стану соціалізації обдарованих студентів та уточнити термінологічно-категоріальний апарат дослідження.

2. Виявити особливості соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі.

3. Обґрунтувати і визначити критерії, показники та рівні соціалізованості обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів.

4. Розробити модель соціалізації обдарованих студентів і спроектувати педагогічні умови для її реалізації у вищому навчальному закладі.

5. Експериментально перевірити результативність впровадження спрогнозованих педагогічних умов і виявити їх позитивний вплив на соціалізацію обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – у вищому навчальному закладі.

Об'єкт дослідження: процес соціалізації студентів вищого навчального закладу.

Предмет дослідження: шляхи, засоби та чинники успішного впровадження педагогічних умов соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – у систему навчально-виховного процесу вищого навчального закладу.

Методи дослідження. У процесі виконання роботи було використано комплекс методів дослідження: *теоретичні* (класифікація, систематизація та узагальнення філософської, психолого-педагогічної та історико-педагогічної літератури, нормативних документів з проблеми дослідження з метою виявлення методологічних і наукових засад соціалізації особистості; педагогічний аналіз стану проблеми з метою встановлення змісту, форм і методів соціалізації обдарованих студентів у вищій школі; метод моделювання, за допомогою якого визначено етапи дослідження, логіку їх впровадження); *емпіричні* (спостереження, бесіда, анкетування, інтерв'ювання, тестування для виявлення рівнів соціалізованості обдарованих студентів); *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний і контрольний) з метою перевірки гіпотетично спрогнозованих педагогічних умов і моделі соціалізації обдарованих студентів; *методи математичної статистики* для обробки експериментальних даних.

Методологічною і теоретичною основою дослідження є концептуальні положення загальнодержавних нормативних документів, у яких знайшли відображення проблеми соціалізації молоді (Закони України “Про вищу школу”, “Про соціальну роботу з дітьми та молоддю”, “Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні”, комплексна програма пошуку, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді “Творча обдарованість”); сучасні філософські, соціологічні, психолого-педагогічні теорії про взаємодію людини і суспільства (Е. Дюркгейм, І. Кон, С. Рубінштейн та ін.), теорії соціалізації особистості (Г. Андрєєва, Р. Бернс, В. Гуров, М. Лукашевич, А. Мудрик та ін.); психолого-педагогічні концепції взаємозв'язку педагогічної і соціально-педагогічної діяльності (А. Капська, С. Майєрс, Л. Міщик та ін.); єдності змісту, організаційних форм і технологій навчання у вищій школі (О. Безпалько, В. Галузинський, С. Харченко та ін.); ідеї соціального виховання молоді (І. Бех, О. Карпенко, О. Кузьменко та ін.), ідеї становлення обдарованої особистості (Н. Лейтес, В. Моляко, В. Рибалка, Б. Теплов та ін.).

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась на базі вищих навчальних закладів України, зокрема Запорізького національного університету, Ізмаїльського державного гуманітарного університету, Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Загалом дослідженням було охоплено 634 студенти (з них – 91 обдарований студент ЕГ та 84 – КГ).

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягає в тому, що:

- *вперше обґрунтовано педагогічні умови соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів; досліджено особливості організації соціалізуючого процесу щодо обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – у вищому навчальному закладі; визначено критерії та показники соціалізованості обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів;*

- *уточнено суть понять “обдарованість”, “соціалізація обдарованих студентів”, “соціалізованість обдарованих студентів”, “соціальна зрілість обдарованих студентів”;* *розкрито синтетичну структуру обдарованої особистості;*

- *удосконалено та доповнено зміст і напрямки соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі, що знайшли відображення у моделі соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі;*

- *подальшого розвитку набуло наукове положення про необхідність цілеспрямованого і систематичного супроводу обдарованих студентів у процесі їх соціалізації в умовах вищого навчального закладу.*

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що: вперше реалізовано модель соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі, обґрунтовано етапи її впровадження; апробовано на практиці спрогнозовані педагогічні умови соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – і запропоновано рекомендації щодо успішного їх впровадження; визначено функції та стадії соціалізації обдарованих студентів; впроваджено та опубліковано методичні рекомендації щодо творчо спрямованої професійної підготовки обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – у процесі соціалізації (“Науково-методичний супровід розвитку творчої особистості майбутнього фахівця у процесі соціально-педагогічної практики”, “Шляхи вдосконалення професійної компетентності соціальних педагогів у роботі з дітьми та молоддю”, “Удосконалення професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів як складової соціалізуючого процесу”); розроблено і впроваджено в навчально-виховних процес робочу програму з дисципліни “Етика соціально-педагогічної діяльності”, в якій відображено спрямованість змісту курсу на стимулювання особистісного розвитку та саморозвитку обдарованих студентів.

Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані у процесі професійної підготовки обдарованих студентів, а також в установах соціально-педагогічного спрямування при роботі з обдарованою молоддю.

Результати дослідження *впроваджено* у практику навчально-виховного процесу Ізмаїльського державного гуманітарного університету (довідка № 1-7/235 від

30.01.09 р.), Запорізького національного університету (довідка № 01-09 / 441-1 від 27.01.09 р.), Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (довідка № 12 / 185 від 17.09.08 р.), Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова (довідка № 07-10/2600 від 27.12.08 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні положення дисертації знайшли відображення у доповідях і виступах на наукових і науково-практичних конференціях: *міжнародних* – “Єдність особистісного і соціального факторів у виховному процесі закладів освіти” (Полтава, 2004), “Актуальні проблеми сучасної науки” (Ізмаїл, 2006), “Актуальні проблеми формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді” (Ніжин, 2007), “Сучасний український університет: теорія і методика впровадження інноваційних технологій” (Суми, 2008), “Освітні інновації: філософія, психологія, педагогіка” (Суми, 2009); *всеукраїнських* – “Перший крок у науку” (Луганськ, 2007), “Теорія та практика підготовки соціальних педагогів та психологів у вищому навчальному закладі: досвід, проблеми та перспективи” (Запоріжжя, 2007), “Педагогічна спадщина А.С.Макаренка в контексті сучасної гуманістичної освіти” (Суми, 2008), “Актуальні питання соціально-педагогічної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах” (Київ, 2009); *щорічних звітних науково-практичних конференціях* професорсько-викладацького складу Ізмаїльського державного гуманітарного університету (2004-2009 рр.). Окремі положення обговорювалися і були схвалені на засіданнях кафедри загальної та соціальної педагогіки Ізмаїльського державного гуманітарного університету та кафедри психології та педагогіки Запорізького національного університету.

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено у 16 одноосібних наукових працях. З них: 6 статей у фахових виданнях, затверджених ВАК України, 4 методичні рекомендації та 6 тез доповідей.

Загальний обсяг особистого доробку становить 13,86 друкованих аркушів.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, загальних висновків, додатків і списку використаних джерел (213 джерел, з них – 12 іноземною мовою). Робота містить 13 таблиць і 1 рисунок на 5 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 308 сторінок, з них – 169 сторінок основного тексту, додатки вміщено на 118 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У *вступі* обґрунтовано актуальність і доцільність дослідження, визначено його об’єкт, предмет, мету та завдання, визначено методологічні засади та методи дослідження; розкрито його наукову новизну, теоретичне і практичне значення, відображено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, представлено структуру дисертації.

У першому розділі – **“Теоретичні та практичні проблеми вивчення соціалізації обдарованих студентів”** – розкрито науково-теоретичні засади соціалізації обдарованої молоді, встановлено основні напрямки дослідження

обдарованості, розкрито взаємозв'язок поняття “обдарованість” із суміжними, висвітлено концепції, моделі та сфери обдарованості, окреслено її структуру.

Встановлено, що однією з умов духовного перетворення, оновлення і національного відродження нашої держави виступає розвиток творчих здібностей і обдарованостей особистості. Це актуалізує інтерес до проблем підтримки обдарованої молоді. Нами з'ясовано, що поряд із розкриттям та обґрунтуванням змісту понять “обдарованість”, “здібності”, “талановитість”, “геніальність” в тих чи інших галузях науки, техніки, соціального життя недостатньо вивченим залишається питання обдарованості студентської молоді загалом і проблема успішної соціалізації обдарованої молоді людини, зокрема у вищій школі. Це обумовило звернення до соціально-педагогічного осмислення питань ефективної соціалізації обдарованої студентської молоді та вироблення науково-обґрунтованих рекомендацій для викладачів вищих навчальних закладів різних рівнів і форм власності.

Констатовано, що в поясненні суті проблеми обдарованості співіснують два *підходи*: обдарованість як природні задатки та обдарованість як результат розвитку під впливом соціальних умов, системи навчання і виховання. Вони обумовлюють різноманітність визначень поняття “обдарованість”: 1) як своєрідного сполучення здібностей, що забезпечує успішність виконання певного виду діяльності; 2) як загальних здібностей або загальних характеристик здібностей, що спричиняють широту можливостей людини; 3) як розумового потенціалу.

З'ясовано, що представники різних концепцій обдарованості по-своєму оцінюють вагу кожного з факторів у її розвитку (генетично обумовлений компонент здібностей – Л. Виготський; творче мислення – А. Матюшкін; уважність, зібраність, постійна готовність до напруженої роботи – А. Петровський). Це впливає і на різноманітність підходів у побудові моделі обдарованості. Наголошено, що в Україні в межах реалізації державної програми “Обдаровані діти” обґрунтовано модель обдарованості, яка базується на понятті “ядро обдарованості” та розглядається у вигляді двох основних компонентів – інструментального і мотиваційного. Спираючись на її положення, окреслено робоче визначення: *обдарованість* – якість психіки, що системно розвивається протягом життя та визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми.

Констатовано у науковій літературі погляд про два *види обдарованості* – загальну та спеціальну. В рамках останньої визначено *сфери* прояву *обдарованості*: інтелектуальна, сфера академічних досягнень, творчість, спілкування й лідерство, сфера художньої діяльності, фізична обдарованість.

Системними *компонентами обдарованості* визначено: а) специфічні біофізіологічні та анатомо-фізіологічні задатки; б) сенсорно-перцептивні блоки, що характеризуються підвищеною чутливістю; в) інтелектуальні та духовні здібності, що дозволяють оцінювати нові ситуації, вирішувати актуальні проблеми; г) емоційно-вольові, морально-етичні структури, що передбачають тривалі доміантні орієнтації та їхню штучну підтримку; д) високий рівень продукування нових образів. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та врахування означених компонентів обдарованості розкрито синтетичну *структуру обдарованої*

особистості: а) домінуюча роль пізнавальної мотивації; б) дослідницька творча активність, що проявляється в нових підходах до постановки й розв'язання проблем; в) можливості прогнозування, передбачення та прийняття оригінальних рішень; г) здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі етичні, моральні, духовні, світоглядні оцінки.

Доведено, що обдаровані молоді люди протистоять конформізму, більш схильні до змагання, незалежності, вирізняються високими соціальними ідеалами, цілеспрямованістю, допитливістю, винахідливістю, налаштовані на творчість. Серед чинників, що зумовлюють їх відособленість від ровесників, визначено: надмірне прагнення до досконалості, нереалістичність цілей, надчутливість, підвищену потребу в увазі, нетерпимість до недоліків, недосконалість позитивної Я-концепції та соціальної зрілості, емоційну нестабільність.

На основі означеного зроблено висновок про необхідність організації з ними відповідної цілеспрямованої роботи. При цьому особливу увагу зосереджено на *соціально-педагогічній діяльності*, як на такому виді професійної діяльності, що спрямований на створення умов найбільшого сприяння та психологічного комфорту в соціумі для духовного розвитку особистості, гуманізації її стосунків, надання особистості соціально-педагогічної, психологічної, моральної, духовної, фізичної, медичної та інших видів допомоги з метою гармонізації життя. Доведено, що така діяльність у вищих навчальних закладах сприятиме успішній соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів.

Встановлено, що термін “соціалізація”, незважаючи на його широку вживаність, ще не має однозначного тлумачення, зустрічається як синонім понять “розвиток особистості” та “виховання”. При цьому виявлено, що в соціально-педагогічній науці щодо трактування поняття “соціалізація” історично визначились два підходи: суб’єкт-об’єктний і суб’єкт-суб’єктний. На їх основі окреслено *складові соціалізації*: засвоєння соціального досвіду та вплив людини на середовище засобами власної діяльності. При цьому з’ясовано, що протягом усього процесу соціалізації індивід має справу із розширенням “каталогу” діяльностей: орієнтування в системі зв’язків, що є обов’язковими у кожному виді діяльності; центрування навколо головного, обраного виду діяльності; опанування особистістю в процесі реалізації діяльності нових ролей і осмислення їх значущості.

Серед *джерел соціалізації* виокремлено: у широкому плані – всю сферу суспільних відносин, в яких індивід удосконалюється як особистість; у вузькому – безпосереднє оточення індивіда. Тому соціалізацію, з одного боку, доцільно розглядати як механізм пробудження у молодій людини потенційних можливостей, а, з іншого – спиратися на активність індивіда у процесі його соціалізації. Враховуючи означене, *соціалізацію обдарованих студентів* визначено як процес, за допомогою якого індивідом засвоюється соціальний досвід оточення, що дозволяє через формування власного “Я” проявлятися унікальності даного індивіда як особистості. Тобто, це процес засвоєння обдарованим індивідом – майбутнім соціальним педагогом – зразків поведінки, соціальних норм і цінностей, необхідних для його успішного функціонування та творчої самореалізації у соціокультурному середовищі вищого навчального закладу.

Розглянуті теоретичні положення стали важливою передумовою для організації соціалізуючого процесу з обдарованою студентською молоддю – майбутніми соціальними педагогами – в умовах вищої школи.

У другому розділі – *“Реалізація соціалізуючого процесу обдарованої студентської молоді у вищому навчальному закладі”* – розкрито суть феномена соціалізованості обдарованих студентів, окреслено рівні, критерії, показники соціалізованості, обґрунтовано модель і педагогічні умови соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів, висвітлено етапи впровадження означених умов.

Встановлено, що кінцевим результатом соціалізації особистості в конкретний відрізок часу, виступає соціалізованість. *Соціалізованість обдарованого студента* ми розуміємо як таку інтеграційну характеристику особистості молодої людини, що включає сукупність набутих знань, умінь, установок, професійних і особистісних якостей, достатніх для повноцінного виконання провідних соціальних ролей, подальшого розвитку здібностей та обдарованостей особистості, її успішної творчої самореалізації. Спираючись на означене, було окреслено два умовних *рівні соціалізації* особистості студента – загальний та вузівський, а також розроблено два *основні критерії соціалізованості* обдарованих студентів: загальна соціалізованість (соціальна ідентичність, соціальна активність, самоактуалізація) та соціальна зрілість (соціальна компетентність і професійно важливі якості обдарованих студентів як майбутніх соціальних педагогів).

Інтенсивність прояву окремих показників означених критеріїв обумовила встановлення *рівнів соціалізованості обдарованих студентів* – майбутніх соціальних педагогів: *недостатній* – особистість пасивного типу, характеризується діяльністю виконавсько-відтворювального характеру, репродуктивною активністю, відтворенням зразка розумової чи практичної дії; *достатній* – особистість продуктивного типу, характеризується реконструктивною активністю, що передбачає не тільки копіювання, але й вибір способів діяльності, використання здобутих знань, їх перенесення в інші ситуації, певну інтерпретацію, енергійність пізнавальної та соціальної діяльності; *високий* – особистість творчого типу, що відзначається ініціативністю, самостійністю у виборі цілей і постановці проблем, завдань пізнавальної та соціальної діяльності, способів її здійснення, цілеспрямованою потребою оволодіння знаннями, новим соціальним досвідом, оригінальністю й оптимальністю.

Враховуючи неоднорідність студентського складу, вивченню соціалізованості обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – передував їх попередній відбір, який спирався на самооцінку студентами своїх здібностей, значущих досягнень у різних видах діяльності та висновки про обдарованість студента експертної комісії. Із загальної кількості респондентів (634 особи) було відібрано 28 % студентів (175 осіб), які можуть бути віднесені до числа обдарованих.

З метою оцінювання соціалізованості обдарованих студентів було використано такі методи: спостереження, анкетування, опитування; тести; шкала оцінювання характеристик обдарованої молоді та аналіз результатів її діяльності; експертне опитування (куратори груп і курсів, представники академічних груп і студради,

керівники практики, викладачі, котрі читають основні дисципліни); методи порівняння, зіставлення та узагальнення отриманих результатів.

Вивчення рівня соціалізованості обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – показало, що за визначеними критеріями він не є достатнім: соціальну ідентичність обдарованих студентів можна розглядати як нестійку та ситуативну, 32,8 % обдарованих студентів потребують цілеспрямованого розвитку їх соціальної активності, у 50,2 % – засвідчено домінування продуктивного, а в 31,4 % – недостатнього рівня самоактуалізації. Рівень соціальної компетентності (44,1 %) та сформованості професійно важливих якостей (33,3 %) обдарованих студентів оцінено як недостатній. Це проявляється у низькому рівні оволодіння ними комунікативними вміннями (32,8 %) та навичками оперативної соціальної компетентності (61 %), несформованості необхідних уявлень про різноманітність соціальних ролей і способів взаємодії (44,5 %). Загалом, майже третина досліджуваних – 37,7 % – знаходиться на недостатньому рівні соціалізованості. Це підтвердило необхідність проведення цілеспрямованої, спеціально організованої роботи з такими студентами із обґрунтуванням адекватних педагогічних умов.

З урахуванням предмета дослідження було визначено *провідні концептуальні положення*, що лягли в основу процесу соціалізації обдарованої студентської молоді у вищій школі, а саме: 1) сприйняття обдарованого студентства як частини специфічної соціально-професійної групи, що характеризується наявністю стійких рис; 2) розуміння процесу соціалізації студентської молоді як складного та багатофакторного феномена; 3) розуміння змісту соціалізації обдарованих студентів у вищій школі як мінімального об'єму та характеру знань, умінь, якостей і властивостей особистості, достатніх для повноцінного виконання нею провідних соціальних ролей; 4) визначення суті соціалізації обдарованих студентів як створення відповідних педагогічних умов для їх успішної соціалізації та досягнення її результату – соціалізованості; 5) визначення мети соціалізації як формування соціалізованої творчої обдарованої особистості, що засвоїла необхідні соціальні, професійні та міжособистісні ролі; 6) обґрунтування завдань соціалізації відповідно до визначеного змісту соціалізації обдарованих студентів; 7) структурування процесу соціалізації обдарованих студентів у вищій школі шляхом визначення його етапів, стадій, побудови моделі соціалізації обдарованих студентів; 8) обґрунтування критеріїв результативності процесу соціалізації обдарованих студентів. Визначені концептуальні положення стали своєрідною теоретичною базою для організації подальшої експериментальної соціально-педагогічної роботи.

На основі узагальнення наявних у соціально-педагогічній теорії і практиці підходів до соціалізації молоді було розроблено модель соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі (рис. 1).

Логіку впровадження моделі забезпечили основні *етапи*: діагностичний, цільовий (окреслення максимально можливого в умовах вищої школи рівня соціалізованості обдарованого студента), прогностувальний (гіпотетичне прогнозування педагогічних умов, що забезпечать успішну соціалізацію обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів), формувальний (впровадження спрогнозованих педагогічних умов у практику через окремі види

діяльності); контрольно-результативний (узагальнення результатів проведеної роботи, виявлення недоліків та позитивних зрушень у цьому процесі, корекція подальшої роботи).

ДІАГНОСТИЧНИЙ ЕТАП				
ЦІЛЬОВИЙ ЕТАП				
Мета і завдання соціалізації				
М.: - формування соціалізованої творчої обдарованої особистості З.: - засвоєння обдарованим студентом соціального досвіду оточення, що дозволяє через формування власного “Я” проявлятися унікальності його як особистості; - засвоєння обдарованим індивідом зразків поведінки, соціальних норм і цінностей, необхідних для його успішного функціонування та творчої самореалізації в соціокультурному середовищі вищого навчального закладу.				
ПРОГНОЗУВАЛЬНИЙ ЕТАП				
Педагогічні умови соціалізації				
Розвиток соціальної активності	Творчо спрямована професійна підготовка	Стимулювання особистісного розвитку і саморозвитку	Цілеспрямована педагогічна підтримка і супровід процесу соціалізації	Створення сприятливого соціально-педагогічного середовища
ФОРМУВАЛЬНИЙ ЕТАП				
Зміст соціалізації				
Напрямки, шляхи та організаційні форми реалізації педагогічних умов соціалізації.				
Стадії соціалізації				
Стадія адаптації	Стадія мотивації	Стадія активності	Стадія творчості	
КОНТРОЛЬНО-РЕЗУЛЬТАТИВНИЙ ЕТАП				
Критерії соціалізованості				
Загальна соціалізованість			Соціальна зрілість	
Соціальна ідентичність Соціальна активність Самоактуалізація			Соціальна компетентність Професійно важливі якості	
Рівні соціалізованості				
Високий – особистість творчого типу		Достатній – особистість продуктивного типу		Недостатній – особистість пасивного типу

Рис. 1. Модель соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі

Реалізація моделі здійснювалась за такими *принципами*: діагностики, взаємозалежності та взаємозумовленості творчої взаємодії викладача та обдарованого студента, системності та інтегративності, індивідуалізації та диференціації, оптимальності, креативності, реалізації обдарованою молоддю своїх можливостей, варіативності, прогностичності, професійної доцільності, наступності навчальної, наукової і соціальної творчості.

У ході формувального етапу було визначено *функції* соціально-педагогічної роботи щодо соціалізації особистості обдарованих студентів – майбутніх соціальних

педагогів (когнітивна, комунікативна, діяльнісна, коригувальна, функція самоврядування) та окреслено *види діяльності*, до яких залучалися обдаровані студенти (навчально-пізнавальна, пізнавально-практична, соціально-педагогічна). З метою врахування вікових особливостей обдарованих студентів встановлено *стадії їх соціалізації* у вищій школі: *стадія адаптації* – адаптація обдарованого індивіда до нових умов, оволодіння способами навчально-професійної діяльності; *стадія мотивації* – розв’язання протиріч між ціннісними орієнтаціями на цілі життєдіяльності й засобами їх досягнення, детермінованими соціальними умовами життя індивіда; *стадія активності* – набуття обдарованими студентами сукупності умінь здійснення соціально значущої діяльності на основі набутого досвіду; *стадія творчості* – перехід до самостійного втілення, пошуку і розвитку навичок організації соціально значущої діяльності.

Важливим моментом апробації моделі соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі стало впровадження гіпотетично спрогнозованих *педагогічних умов*: 1) розвиток соціальної активності обдарованих студентів; 2) творчо спрямована професійна підготовка обдарованих студентів; 3) стимулювання особистісного розвитку і саморозвитку обдарованих студентів; 4) цілеспрямована педагогічна підтримка і супровід процесу соціалізації обдарованих студентів; 5) створення сприятливого соціально-педагогічного середовища. При цьому цілеспрямований соціально-педагогічний супровід здійснювався щодо обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – експериментальної групи чисельністю 91 особа. Соціалізація 84 обдарованих студентів, що були включені до контрольної групи, відбувалася в умовах традиційної навчально-виховної системи та базувалася на їх власній ініціативності.

Встановлено, що *розвитку соціальної активності обдарованої молоді* сприяє залучення їх до соціально значущої діяльності: 1) робота в органах студентського самоврядування (участь обдарованих студентів у таких загально-університетських заходах як інтелектуальна гра “Що? Де? Коли?” на тему: “Історія університету: минуле та сучасність”, випуску щомісячних стінних газет “Равлік” і “Сорока” тощо); 2) волонтерська діяльність (створення волонтерських шкіл, функціонування волонтерського клубу “Промінь доброти”, члени якого брали участь в акції милосердя “Добром примножимо добро” для студентів-сиріт університету тощо); 3) соціально-педагогічне проектування (створення та реалізація наукових – “Діти вулиці: шляхи подолання проблем” та ін., соціальних проектів – “Соціально-психологічна реабілітація засобами театрального мистецтва” та ін. у рамках діяльності “Гуртка педагогічної творчості”, “Класу майстрів”, гуртка “Високопродуктивна наукова зміна”); 4) діяльність у художніх колективах, КВК.

Виявлено, що *творчо спрямована професійна підготовка обдарованих студентів* – майбутніх соціальних педагогів – можлива при: 1) орієнтації викладачів на педагогічно доцільний вибір змісту навчальних дисциплін (апробовано в рамках курсу “Соціальна педагогіка” і спецкурсу “Етнопедагогіка” та відображено у методичних посібниках “Шляхи вдосконалення професійної компетентності соціальних педагогів в роботі з дітьми і молоддю” та “Удосконалення професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів як складової соціалізуючого

процесу”); 2) формуванні в обдарованих студентів необхідного операційно-технологічного фонду (ознайомлення з методичними розробками, діагностичними методиками, популярною літературою, вивчення та створення власних наочних засобів тощо); 3) використанні форм і методів активного навчання (діалогічне проблемне навчання, створення інтелектуальних труднощів, дискусії з використанням “мозкового штурму”, робота у творчих групах, проектний метод, аукціони ідей тощо); 4) організації творчої самостійної, навчально- та науково-дослідної роботи; 5) творчому наповненні змісту соціально-педагогічної практики (автором розроблено та опубліковано рекомендації “Науково-методичний супровід розвитку творчої особистості майбутнього фахівця у процесі соціально-педагогічної практики”, де подано систему індивідуально-дослідницьких і диференційованих завдань, передбачено залучення обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – до моделювання соціальних явищ).

Серед оптимальних шляхів *стимулювання особистісного розвитку та саморозвитку обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів –* визначено: 1) формування умінь соціально-педагогічного спілкування (використано соціалізуючі можливості навчально-виховного процесу занять із прикладної творчості, зокрема спецкурсів “Прикладні методики у соціальній роботі”, “Декоративно-прикладне мистецтво”); 2) цілеспрямований розвиток морально-етичних якостей через впровадження авторської програми спецкурсу “Етика соціально-педагогічної діяльності фахівця” (передбачав моделювання обдарованими студентами свого морального іміджу, рольові ігри, диспути (“Соціальна справедливість” та ін.), виконання дослідницьких та наукових проектів (“Милосердя як вияв моральної свідомості особистості” та ін.), написання творів-роздумів за висловами дослідників моралі); 3) організація процесу самовиховання.

До соціально-педагогічних засобів *цілеспрямованої педагогічної підтримки та супроводу процесу соціалізації обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів –* включено: 1) активізацію роботи куратора академічної групи першокурсників (вивчення особових справ та виділення обдарованих студентів, у яких виникають адаптаційні проблеми, сприяння засвоєнню правил і норм студентського життя, основ здорового способу життя, формування знань, умінь, навичок розпоряджатися вільним часом та організовувати культурно-дозвіллеву діяльність, створення атмосфери розкнутості, довіри); 2) організацію взаємодії обдарованих студентів зі студентською соціальною службою; 3) консультування і професійне керівництво діяльністю обдарованих студентів.

Створення сприятливого соціально-педагогічного середовища посилювалося за рахунок таких чинників: 1) впливу соціокультурного освітнього середовища вищої школи (корпоративна культура, взаємостосунки з викладачами “на рівні”); 2) організації кураторами знайомства студентів із підрозділами навчального закладу, сприяння створенню в академічній групі органів самоврядування; 3) засвоєння обдарованими студентами різноманітних соціальних ролей в процесі навчально-професійної діяльності (залучення до відносин, пов'язаних із майбутньою соціально-педагогічною професійною діяльністю – відвідування баз практики, спілкування з клієнтами, організація самодіяльних виступів; ділові та рольові ігри; моделювання

фрагментів соціально-педагогічних проектів; навчальні конференції, методичні семінари, лекції-діалоги, пошуково-дослідницький підхід до засвоєння знань, умінь і навичок тощо).

Проведене на контрольно-результативному етапі оцінювання рівня загальної соціалізованості обдарованих студентів показало, що значущі його статистичні зміни (за критерієм Фішера) відбулися в експериментальній групі. Про це свідчить відсоток осіб експериментальної групи, що досягли високого рівня загальної соціалізованості – 40,6 %, а також значне зниження (від 38,9 % до 10 %) кількості студентів, що демонструють її недостатній рівень (табл. 1). Що ж до обдарованих студентів контрольної групи, то як за окремими показниками, так і за узагальненим критерієм тут простежується незначне зростання числа осіб з високим рівнем загальної соціалізованості – з 20 % до 22,7 %.

Узагальнене оцінювання рівня соціальної зрілості обдарованих студентів теж підтвердило наявність статистично значущих показників в експериментальній групі. Тут на 21,2 % зросла кількість респондентів, які демонструють високий рівень (у контрольній – на 6,4 %). Крім того, в експериментальній групі майже втричі зменшилася кількість обдарованих студентів, що мають недостатній рівень соціальної зрілості (з 38 % до 11,3 %).

Таблиця 1

Динаміка рівня соціалізованості обдарованих студентів

Критерії		Загальна соціалізованість				Соціальна зрілість				Соціалізованість			
		До експ.		Після експ.		До експ.		Після експ.		До експ.		Після експ.	
		ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ	КГ
Високий	%	19,8	20	40,6	22,7	16,7	17,5	37,9	23,9	18,2	18,7	39,3	23,3
	а.п.	18	17	37	19	15	15	34	20	16	16	36	19
Достатній	%	41,3	41,3	49,4	50,2	45,3	38,9	50,8	48,2	43,3	40,1	50,1	49,2
	а.п.	37	35	45	42	41	33	46	40	39	33	45	41
Недостатній	%	38,9	38,7	10	27,1	38	38,7	11,3	27,9	38,5	41,2	10,6	27,5
	а.п.	36	32	9	23	35	36	11	24	36	35	10	24

Загалом, оцінка динаміки рівня соціалізованості обдарованих студентів експериментальної та контрольної груп довела наявність більш значущих статистичних показників в експериментальній групі, а саме: переважання в ній осіб, що досягли достатнього (50,1 %) та високого (39,3 %) рівнів. Наявність недостатнього рівня в окремих студентів пояснюється, з одного боку, тим, що у багатьох з них (3-4 курс) є ще два роки, за які вони, при дотриманні визначених педагогічних умов, зможуть підвищити свій рівень соціалізованості. З іншого боку, це може також свідчити і про те, що це студенти, котрі свої здібності, свій потенціал переоцінюють, а тому не являються обдарованими. Таким чином, вважаємо, що отримані результати підтверджують ефективність використання у вищому навчальному закладі запропонованої моделі соціалізації обдарованих студентів та відповідних їй педагогічних умов.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення актуальної проблеми соціалізації обдарованих студентів, яке виявляється в обґрунтуванні педагогічних умов, що обумовлюють зміст, форми, шляхи організації цього процесу у вищій школі. Результати теоретичного й експериментального дослідження засвідчили вирішення поставлених завдань і дали підстави для таких *висновків*:

1. Встановлено, що однією з умов духовного перетворення, оновлення і національного відродження нашої держави виступає розвиток творчих здібностей і обдарованостей особистості. Це актуалізує інтерес до проблем підтримки обдарованої молоді. Проблема обдарованості не нова в науці, проте менш вивченими залишаються питання обдарованості студентської молоді, зокрема проблеми успішної соціалізації обдарованої молоді людини у вищій школі. При цьому особливу увагу необхідно звернути на соціалізацію обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів. Залучення їх до професійної соціально-педагогічної діяльності передбачає реалізацію ними важливого завдання соціальної педагогіки – соціалізації підростаючої особистості. Водночас організація ефективного соціалізуючого процесу фахівцями можлива лише тоді, коли самі обдаровані студенти – майбутні соціальні педагоги – успішно вирішували завдання соціалізації, що були актуальні на етапі їх соціального становлення в умовах вищого навчального закладу, розкрили свій творчий потенціал, розвинули здібності та реалізували інтереси.

2. Виявлено два підходи до розкриття проблеми обдарованості: обдарованість як природні задатки та обдарованість як результат розвитку під впливом соціальних умов, системи навчання і виховання. Це обумовлює неоднозначність тлумачення як самого поняття обдарованості, так і суміжних з ним категорій (“задатки”, “здібності”, “талант”, “геніальність”).

З’ясовано, що представники різних теоретичних концепцій обдарованості по-своєму оцінюють вагу кожного з факторів у її розвитку. Це впливає і на різноманітність підходів у побудові моделей обдарованості. Спираючись на основні положення вітчизняної моделі обдарованості (“ядро обдарованості” та два компоненти – інструментальний і мотиваційний), за робоче визначення нами взято наступне: *обдарованість* – якість психіки, що системно розвивається протягом життя і визначає можливість досягнення людиною більш високих результатів в одному або декількох видах діяльності порівняно з іншими людьми. Констатовано у науковій літературі погляд про два *види* обдарованості – загальну та спеціальну. В рамках останньої визначено *сфери* прояву обдарованості: інтелектуальна, сфера академічних досягнень, творчість, спілкування й лідерство, сфера художньої діяльності, фізична обдарованість.

3. На основі аналізу психолого-педагогічної літератури розкрито синтетичну *структуру обдарованої особистості*: а) домінуюча роль пізнавальної мотивації; б) дослідницька творча активність, що проявляється в нових підходах до постановки й розв’язання проблем; в) можливості прогнозування, передбачення, прийняття

оригінальних рішень; г) здатність до створення ідеальних еталонів, що забезпечують високі етичні, моральні, духовні, світоглядні оцінки.

Серед чинників, що зумовлюють відособленість обдарованих молодих людей від ровесників, окреслено: надмірне прагнення до досконалості, нереалістичність цілей, надчутливість, підвищену потребу в увазі, нетерпимість до недоліків, недосконалість позитивної Я-концепції та соціальної зрілості, емоційну нестабільність.

4. Встановлено, що термін “соціалізація”, незважаючи на його широку вживаність, ще не має однозначного тлумачення. У трактуванні поняття соціалізації співіснують два підходи: суб’єкт-об’єктний та суб’єкт-суб’єктний. *Соціалізацію обдарованих студентів* визначено як процес, за допомогою якого засвоюється соціальний досвід оточення, що дозволяє через формування власного “Я” проявлятися унікальності даного індивіда як особистості. При цьому окреслено два *рівні соціалізації* обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – загальний і вузівський.

З’ясовано, що кінцевим результатом соціалізації особистості в конкретний відрізок часу, виступає соціалізованість. *Соціалізованість обдарованих студентів* розглянуто як таку інтеграційну характеристику особистості молодої людини, що включає сукупність придбаних знань, умінь, установок, професійних і особистісних якостей, достатніх для повноцінного виконання провідних соціальних ролей, подальшого розвитку здібностей та обдарованостей особистості, її успішної творчої самореалізації. Розроблено *критерії соціалізованості* (загальна соціалізованість і соціальна зрілість) та *рівні* їх прояву (недостатній – особистість пасивного типу; достатній – особистість продуктивного типу; високий – особистість творчого типу).

5. Результати вивчення рівня соціалізованості обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – показали, що за визначеними критеріями він не є достатнім: 32,8 % досліджуваних потребують цілеспрямованого розвитку їх соціальної активності, 50,2 % – володіють продуктивним рівнем самоактуалізації, 44,1 % мають недостатній рівень соціальної компетентності, 33,3 % – недостатній рівень сформованості професійно важливих якостей. Загалом майже третина досліджуваних – 37,7 % – знаходиться на недостатньому рівні соціалізованості. Це підтвердило необхідність обґрунтування моделі соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі із визначенням адекватних їй педагогічних умов. Логіку впровадження розробленої моделі дозволили забезпечити основні *етапи*: діагностичний, цільовий, прогностувальний, формувальний, контрольньо-результативний. У рамках формувального етапу було визначено *функції* соціалізації особистості обдарованого студента (когнітивна, комунікативна, діяльнісна, коригувальна, функція самоврядування), встановлено *стадії* соціалізації (адаптації, мотивації, активності, творчості) та основні *види* діяльності в процесі соціалізації (навчально-пізнавальна, пізнавально-практична, соціально-педагогічна).

Реалізація моделі здійснювалась за такими *принципами*: діагностики, взаємозалежності та взаємозумовленості творчої взаємодії викладача та обдарованого студента, системності та інтегративності, індивідуалізації і диференціації, оптимальності, креативності, реалізації обдарованою молоддю своїх

можливостей, варіативності, прогностичності, професійної доцільності, наступності навчальної, наукової і соціальної творчості.

6. Важливим етапом апробації моделі соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі стало впровадження спрогнозованих *педагогічних умов*: 1) розвиток соціальної активності обдарованих студентів; 2) творчо спрямована професійна підготовка обдарованих студентів; 3) стимулювання особистісного розвитку і саморозвитку обдарованих студентів; 4) цілеспрямована педагогічна підтримка і супровід процесу соціалізації обдарованих студентів; 5) створення сприятливого соціально-педагогічного середовища. Їх ефективній реалізації сприяла розробка та впровадження відповідних методичних рекомендацій (“Науково-методичний супровід розвитку творчої особистості майбутнього фахівця у процесі соціально-педагогічної практики”, “Удосконалення професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів як складової соціалізуючого процесу”, “Шляхи вдосконалення професійної компетентності соціальних педагогів в роботі з дітьми і молоддю”, “Професійно-етична культура соціального педагога: шляхи її формування та саморозвитку”).

7. Виявлення динаміки рівня соціалізованості обдарованих студентів – майбутніх соціальних педагогів – підтвердило наявність значущих статистичних показників в експериментальній групі, а саме: переважання в ній осіб, що досягли достатнього (50,1 %) та високого (39,3 %) рівнів. Це дало підстави стверджувати про результативність впровадження запропонованої моделі соціалізації обдарованих студентів та відповідних їй педагогічних умов.

Враховуючи отримані результати, *перспективними* бачимо наступні напрямки дослідження: розробка адекватної системи виявлення обдарованих студентів на першому році їх навчання у вищій школі (створення “банку” обдарованої молоді та відповідних психологічних діагностичних центрів); окреслення напрямків роботи з викладачами вищих навчальних закладів щодо підвищення їх готовності до роботи з обдарованою особистістю (стимулювання розробки диференційованих завдань з кожного предмету; ведення кожним викладачем “професійного портфеля”, в якому будуть зафіксовані його наукові досягнення, у тому числі і в роботі з обдарованими студентами тощо); забезпечення інтегративного підходу до навчання і виховання обдарованих особистостей (надання можливості навчатися за індивідуальним графіком; введення різних форм заохочення студентів тощо); визначення умов, які б сприяли спрямованості виховної роботи вищого навчального закладу на формування в обдарованих студентів сучасного світогляду, розвитку творчих здібностей і навичок наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості.

Основні положення дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Фурдуй С. Б. Своєрідність сучасних технологій соціально-педагогічної роботи у навчанні і вихованні учнівської молоді / С. Б. Фурдуй // Наукові записки. Серія : Педагогічні науки. – Вип. № 60. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В.Винниченка, 2005. – Ч. 2. – С. 139-145.

2. Фурдуй С. Б. Соціально-педагогічні інноваційні підходи щодо соціалізації інтелектуально-обдарованих студентів в умовах вищої педагогічної школи /

С. Б. Фурдуй // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Зб. наук. праць. – Вип. 327. – Чернівці : Рута, 2007. – С. 190-194.

3. Фурдуй С. Б. Загальні підходи до проблеми соціально-педагогічної роботи з обдарованою студентською молоддю в сучасній вищій школі / С. Б. Фурдуй // Вісник Запорізького національного університету. Серія : Педагогічні науки. [Зб. наук. статей / Гол. ред. проф. Л. І. Міщик]. – Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2007. – № 1. – С. 180-190.

4. Фурдуй С. Б. Інтерактивні методики як шлях удосконалення соціально-педагогічних умов навчання та виховання обдарованих студентів в студентських колективах вищої школи / С. Б. Фурдуй // Наукові записки. Серія : Психолого-педагогічні науки. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – № 2. – С. 16-20.

5. Фурдуй С. Б. Професійне становлення обдарованих студентів вищих навчальних закладів в процесі соціально-педагогічної практики / С. Б. Фурдуй // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Зб. наук. праць. – Вип. 392. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 170-179.

6. Фурдуй С. Б. Шляхи підвищення ефективності соціалізуючого впливу на становлення моральної особистості обдарованого студента в умовах вищого навчального закладу / С. Б. Фурдуй // Науковий вісник Чернівецького університету. Серія : Педагогіка та психологія. Зб. наук. праць. – Вип. 444. – Чернівці : Рута, 2009. – С. 164-172.

7. Фурдуй С. Б. Українська етнопедагогіка як фактор збагачення виховного впливу на особистість / С. Б. Фурдуй // Збірник наукових праць / [гол. ред. – доктор пед. наук, проф. Буряк В. К.]. – Кривий Ріг : КДПУ, 2005. – Вип. 11. – С. 401-407.

8. Фурдуй С. Б. Удосконалення професійної компетентності майбутніх соціальних педагогів як складової соціалізуючого процесу. Методичні рекомендації / С. Б. Фурдуй. – Ізмаїл : ІДГУ, 2004. – 28 с.

9. Фурдуй С. Б. Шляхи самовдосконалення професійної компетентності соціальних педагогів у роботі з дітьми та молоддю : Методичні поради студентам, фахівцям практикам соціальної сфери / С. Б. Фурдуй. – Ізмаїл : ІДГУ, 2005. – 44 с.

10. Фурдуй С. Б. Професійно-етична культура соціального педагога : шляхи її формування та саморозвитку. Методичні рекомендації / С. Б. Фурдуй. – Ізмаїл : ІДГУ, 2006. – 84 с.

11. Фурдуй С. Б. Науково-методичний супровід розвитку творчої особистості майбутнього фахівця у процесі соціально-педагогічної практики. Методичні рекомендації на допомогу бакалаврам і магістрантам (за фахом соціальний педагог) вищих педагогічних навчальних закладів / С. Б. Фурдуй. – Ізмаїл : ІДГУ, 2008. – 85 с.

12. Фурдуй С. Б. Детское движение как фактор социализации ребенка : региональные своеобразия / С. Б. Фурдуй // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції ПДПУ ім. В.Г.Короленка. – Полтава : АСМІ, 2004. – С. 79-82.

13. Фурдуй С. Б. Професійна компетентність педагога у соціально-педагогічному підході до виховання дітей та молоді / С. Б. Фурдуй // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції [“Дні науки – 2006”]. – Дніпропетровськ : Наука і освіта, 2006. – С. 52-55.

14. Фурдуй С. Б. Соціалізація обдарованих студентів, за фахом соціальний педагог, в умовах вищого навчального закладу / С. Б. Фурдуй // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Перший крок у науку”]. – Т.1 : Психолого-педагогічні науки. – Луганськ : Поліграфресурс, 2007. – С. 465-469.

15. Фурдуй С. Б. Гуманістичні підходи особистісно-зорієнтованої освіти обдарованих студентів вищого навчального закладу / С. Б. Фурдуй // Педагогічна спадщина А. С. Макаренка в контексті сучасної гуманістичної освіти : тези Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Суми : СумДПУ, 2008. – С. 21-24.

16. Фурдуй С. Б. Технологічні особливості соціалізуючого процесу обдарованих студентів в умовах вищого навчального закладу / С. Б. Фурдуй // Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції [“Освітні інновації : філософія, психологія, педагогіка”]. – Суми : РВВ СОІШО, 2009. – С. 127-133.

АНОТАЦІЇ

Фурдуй С. Б. Педагогічні умови соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. – Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ, 2009.

У роботі розкрито актуальну проблему соціалізації обдарованих студентів у вищому навчальному закладі; висвітлено напрямки, підходи до дослідження обдарованості, концепції, моделі, фактори, компоненти, види та сфери обдарованості, структуру обдарованої особистості. Проаналізовано складові та джерела соціалізації обдарованої молоді, розкрито суть феномена соціалізованості обдарованих студентів, окреслено її рівні, критерії, показники. Обґрунтовано модель і педагогічні умови успішної соціалізації обдарованих студентів (розвиток соціальної активності, творчо спрямована професійна підготовка, стимулювання особистісного розвитку і саморозвитку обдарованих студентів, цілеспрямована педагогічна підтримка і супровід процесу соціалізації обдарованих студентів; створення сприятливого соціально-педагогічного середовища). Висвітлено етапи, функції, принципи соціалізуючої роботи, стадії соціалізації.

Ключові поняття: обдарованість, соціалізація, соціалізація обдарованого студента, соціалізованість, соціальна зрілість.

Фурдуй С. Б. Педагогические условия социализации одаренных студентов в высшем учебном заведении. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.05 – социальная педагогика. – Национальный педагогический университет имени М. П. Драгоманова. – Киев, 2009.

В диссертационном исследовании раскрыта актуальная проблема социализации одаренных студентов в высшем учебном заведении. Автором установлены основные направления и подходы к исследованию одаренности, раскрыта взаимосвязь

понятия “одаренность” со смежными, дано рабочее определение одаренности как качества психики, что системно развивается в течение жизни и определяет возможность достижения человеком более высоких результатов в одном или нескольких видах деятельности сравнительно с другими людьми. Констатирован традиционный в литературе взгляд о двух видах одаренности – общей и специальной. В рамках последней определены сферы проявления одаренности: интеллектуальная, дидактическая сфера академических достижений, творчество, общение и лидерство, сфера художественной деятельности, физическая одаренность. Отражены концепции, модели, факторы и компоненты одаренности, раскрыта структура одаренной личности.

Проанализированы научно-теоретические основы социализации одаренной молодежи и определены два подхода в трактовке понятия “социализация”: субъект-объектный и субъект-субъектный. Обозначено, что социализация – это двусторонний процесс, который включает в себя, с одной стороны, усвоение индивидом социального опыта путем входа в социальную среду, систему социальных связей; с другой стороны – активное воссоздание индивидом системы социальных связей за счет его активной деятельности, активного включения в социальную среду. Социализация одаренных студентов определена как процесс, посредством которого индивидом усваивается социальный опыт его социального окружения таким образом, что через формирование собственного “Я” проявляется уникальность данного индивида как личности. Ведущим признаком социализации студенчества выделено понятие “социализованность одаренных студентов” – такая интеграционная характеристика личности молодого человека, что включает совокупность приобретенных знаний, умений, установок, профессиональных и личностных качеств, достаточных для полноценного выполнения ведущих социальных ролей, последующего развития способностей и одаренности личности, ее успешной творческой самореализации. Указано уровни социализации одаренного студента (общий и уровень социализации в вузе), критерии социализованности (общая социализованность и социальная зрелость), их показатели и уровни проявления (недостаточный, достаточный, высокий).

Разработана модель социализации одаренных студентов в высшем учебном заведении. Логику ее внедрения позволили обеспечить основные этапы: диагностический, целевой, прогнозирующий, формирующий, контрольно-результативный. В рамках формирующего этапа были определены функции социализации личности одаренного студента (когнитивная, коммуникативная, деятельностная, корректирующая, функция самоуправления), установлены стадии социализации (адаптации, мотивации, активности, творчества) и основные виды деятельности в процессе социализации (учебно-познавательная, познавательно-практическая, социально-педагогическая).

Реализация модели осуществлялась в соответствии с такими принципами: диагностики, взаимозависимости и взаимообусловленности творческого взаимодействия преподавателя и одаренного студента, системности и интегративности, индивидуализации и дифференциации, оптимума, креативности, реализации одаренной молодежью своих возможностей, вариативности,

прогностичности, профессиональной целесообразности, последовательности учебного, научного и социального творчества.

Ключевым элементом апробации модели социализации одаренных студентов в высшем учебном заведении стало внедрение гипотетически спрогнозированных педагогических условий: развитие социальной активности одаренных студентов; творчески направленная профессиональная подготовка одаренных студентов; стимулирования личностного развития и саморазвития одаренных студентов; целеустремленная педагогическая поддержка и сопровождение процесса социализации одаренных студентов; создание благоприятной социально-педагогической среды.

Ключевые понятия: одаренность, социализация, социализация одаренного студента, социализированность, социальная зрелость.

Fourdouy S. B. The pedagogical terms of socialization of the gifted students in higher educational establishment. – Manuscript.

The thesis for getting the scientific degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.05 – social pedagogics. – National M. P. Dragomanov Pedagogical University. – Kyiv, 2009.

In work the issue of the day the socialization of the gifted students in higher educational establishment is exposed; directions, approaches to research of gift, conception, model, factors, components, kinds and spheres of gift, structure of the gifted personality are reflected. Constituents and sources of socialization of the gifted young people are analyzed, essence of the socializes of the gifted students is exposed, its criteria, indexes even are outlined. A model and pedagogical terms of successful socialization of the gifted students is grounded (development of social activity, creatively the directed professional preparation, stimulation of personality development and self-development of the gifted students, purposeful pedagogical support and accompaniment of process of socialization of the gifted students; creation of favorable social-pedagogical environment). Stages, functions, principles of socialization work, stages of socialization are reflected.

Key words: gift, socialization, socialization of the gifted student, socializes, social maturity.

Підписано до друку 03.12.2009. Формат 60*90/16

Ум. друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 221

*Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Адреса: 68610, Одеська обл., м. Ізмаїл, вул . Рєпіна, 12, каб. 208.

Тел.: (04841) 4-82-42

E – mail rioidgu@ukr.net.